

Gymkulturen balanserar på könsgränserna

Synen på relationen mellan kroppar och könsidentiteter varierar över tid inom gymkulturen. I dag finns en längtan efter tydliga skillnader mellan könen. Men spännvidden är stor mellan de som vill utmana och överskrida gränser, och de som försöker upprätthålla strikta normativa ideal.

PÅ 1990-TALET DÅ forskningen om gym och gymkultur tog fart på allvar fokuserades mycket på kroppsideal och på den hårda och väldefinierade kroppen (10).

En tongivande tematik i dessa sammanhang kom att handla om genus och genusperspektiv. Gymforskning har exempelvis länge intresserat sig för kvinnliga bodybuilders, då dessa kvinnor ansetts representera något unikt och speciellt (14,15). Inte minst för att de på ett sådant tydligt sätt uppfattats som utmanare av den manliga hegemonin och en kulturhistorisk allians mellan muskler och maskulinitet (7).

En längtan tillbaka

Forskningsintresset för kvinnliga bodybuilders bör också förstås mot bakgrund av en allmän kulturell omvandlingsprocess under 1990-talet, där man plötsligt började tala om att *göra kön* genom handling, snarare än att *vara ett kön* (2).

Möjligtvis går det att iaktta en viss tillbakagång till mer traditionella gränsdragningar på 2000-talet, det vill säga att man i allt större utsträckning betonar vikten av skillnad mellan de kroppar som formas och kultiveras i gymkulturen (12).

Samtidigt är det ingen tydlig eller definitiv re-traditionalisering som kan noteras, utan snarare en längtan tillbaka till tydliga gränser mellan könen och en ibland närmast nostalgisk fascination för kroppsliga och genusmärkta skillnader.

Vad som kvarstår är dock att det finns

en ständigt närvarande, komplex och fascinerande könsdimension gällande de kroppar och praktiker som odlas inom gymkulturen.

I denna artikel kommer vi att använda några utvalda fallstudier från en mer omfattande etnografisk undersökning av gymkulturen, för att illustrera och analysera hur man ser på kropp, genus och ideal i ett svenskt bodybuildingsammanhang (1).

Vi har intervjuat kvinnor och män som tävlat i någon av de grenar som faller inom ramen för Svenska kropps-kulturförbundets verksamhet, det vill säga tävlingsgrenar som baseras på styrketräning och som huvudsakligen går ut på att den tävlandes kroppslighet bedöms utifrån specifika kriterier. Vi anser att dessa berättelser på ett tydligt sätt visar på hur tøjbara, men samtidigt normativt laddade, gränserna är mellan kön, muskler och presterande kroppar.

Ambivalent syn på sig själv

Karin är 33 år gammal och har en idrottslig bakgrund inom basket och aerobics. När hon var i 20-årsåldern kom hon att intressera sig för styrketräning och bodybuilding. År 2005 tävlade hon i bodyfitness för första gången och ett år senare hade hon växt muskulärt ytterligare och valde då att tävla i bodybuilding.

Bodyfitness och bodybuilding är naturligtvis nära besläktade men de fysiker som bedöms i dessa båda grenar

Jesper Andreasson
Docent i idrottsvetenskap
Institutionen för idrottsvetenskap
Linnéuniversitetet

Thomas Johansson
Professor i pedagogik
Institutionen för pedagogik,
kommunikation och lärande
Göteborgs universitet

skiljer sig emellertid i det avseendet att bodyfitness snarast fokuserar den slanka och vältränade kroppsligheten medan bodybuilding lägger större vikt på muskulär volym och utveckling.

I Karins berättelse nedan blir det tydligt att den kropp som skulpteras fram med hård träning och diet, också har resulterat i en viss ambivalens gällande sättet att se på sig själv.

”Jag slets ju väldigt psykiskt hårt. Det var för mycket du vet, från att vara smal som tjej innan, till att ha muskler. Det kändes ju verkligen jättekonstigt tyckte jag. Och när man la på sig mer muskler och mer fett, alltså när man var off-season, då kändes man ju som ett kylskåp. Så jag trivdes inte alls bra.

Så jag har gjort flera försök att gå ner i muskler, jag har svultit mig själv och det har ju gått upp och ner under dom senaste fyra åren. Man kan ju se på olika kort, från samma år, att jag ser så annorlunda ut från det ena till det andra. Så det har verkligen gått upp och ner så.

Men nu tror jag att jag trivs bättre med mig själv och med muskler och sådär. Planerna för i år är ju att vi ska tävla till hösten men jag vet inte vilken tävling än och vad det blir, om det blir byggning eller fitness.”

Karin beskriver hur kroppsliga förändringar kan upplevas som något väsensfrämmande. Hon beskriver hur lätt det var att dras med i den tävlingsinriktade tillvaron på gymmet, och tydliggör hur idealbilder och kroppsföreställningar successivt har förskjutits. Samtidigt som förändringarna är önskvärda har de emellertid också resulterat i abrupta uppvaknanden, setts genom ett nytt raster, och kommit att associeras med ett manligt utseende.

Karin pratar också en hel del om hur hon på olika sätt försöker parera detta, för att undvika att underminera föreställningen om sig själv som kvinnlig.

Förstärker det feminina

I Karins träningsgemenskap på gymmet hyllas resultatet, det vill säga den kroppsliga muskeltillväxten.

Men samtidigt gör sig vardagslivet utanför gymmet påmint på olika sätt, inte minst genom att människor i hennes omgivning emellanåt uttryckte hånfulla kommentarer eller på andra sätt signale-

rar att hon överträder en gräns, en könsbarriär genom sin kroppslighet (5). Detta har i sin tur resulterat i att hon på olika sätt försöker förstärka attribut som associeras med en traditionell femininitet (4). Karin fortsätter:

”De flesta muskulösa tjejerna, om man tittar på dem, så är det oftast överdrivet med stora bröst, det kan vara stora läppar, det kan vara mycket smink, det kan vara långa naglar, det kan vara mycket smycken och sådär.

Dom försöker göra det hela mer kvinnligt när de har så mycket muskler. Dom försöker dämpa ner det med mer smink eller mer hår eller vad det nu kan vara. Vi lever ju verkligen i en kroppsfixerad värld, så för oss är det inte så farligt om du har fixat dina bröst heller.

Jag kan tänka mig att göra andra ingrepp också, alltså skönhetsingrepp. För mig handlar det inte om att; 'Men gud vad kommer jag tycka om typ 10 år?'. Så det är väldigt skadligt för ens självbild tror jag, att komma in i den här ytliga världen.”

Olika typer av skönhetsoperationer och ingrepp är vanliga i den här branschen. Med träning och diet kan man åstadkomma mycket, men för att helt uppfylla alla ideal som kopplas till fitnesskroppen kan det också behövas kirurgiska ingrepp. Man skulle kunna säga att det ägt rum en form av normalisering av skönhetsingrepp och i takt med att denna typ av ingrepp blivit allt mer accepterade i samhället har det också blivit allt mer ”nödvändigt” att justera kroppen för att passa in i idealet (3).

Passa in i ett otydligt ideal

Emma är 23 år och har en bakgrund inom tävlingsgymnastik och volleyboll. Efter gymnasiet valde hon att göra militärtjänst, där hon skadade sig allvarligt i ett knä. Under rehabiliteringstiden började hon träna styrketräning på ett gym. Där fann hon en ny passion för kroppsliga utmaningar.

Ganska snart hade hon påbörjat en tävlingskarriär, men också förstätt att det nya intresset medförde en del oönskade konsekvenser.

”Ska jag stå på scen så vill jag ha bröst. Jag vill inte stå här utan. För all träning har ju gjort avkastning tänkte jag säga. Alltså man tappar ju,

”Målet är att ständigt överskrida och utmana sig själv, att pressa kroppen mot fulländning.”

så är det ju. Så då fick jag en tid jättefort, så då opererade jag tutterna i februari och det gick jättebra och jag var tillbaka efter åtta dagar, jag klarade inte av att ligga hemma längre.

Det var helt sjukt, jag skulle inte träna på sex veckor men var tillbaka efter åtta dagar (skratt). Men jag körde rätt mycket ben i början, Folk som också har opererat säger 'Shit jag väntade hur länge som helst'. Jag vet dom som har väntat i 3-4 månader.

Ja, alltså jag la mina under muskeln, och jag kan säga smärtan jag hade den första veckan, den var för djävlig och smärta och rastlöshet, ja det var värsta kaoset i mitt huvud. Och det kändes som att allt jag har jobbat ihop, alla muskler bara försvann den veckan, jag var så arg. Men ja. Sen så bara, 'nä nu jävlar kör vi'.”

Emma vill inte bli en bodybuilder, hon ser sig mer som hemmahörande inom bodyfitness, även om sätten att träna principiellt är mycket likartade, det vill säga baseras på styrketräning.

Hon betonar också senare i sin berättelse, på ett lite annat sätt än Karin, vikten av att kunna bejaka ”kvinnligheten” i själva tävlingsmomentet. Hon lyfter till exempel återkommande glädjen i gå upp på scenen och posera i höga klackar,

vackert sminkad och visa upp sin slanka och smidiga kvinnokropp (3).

Ambitionen här är att inte överskrida könsgränser och att utmana, utan det handlar mer om att passa in i en normativ representation av femininitet. Samtidigt finns det en slags intern drivkraft inom även denna del av subkulturen (bodyfitness) i form av att bygga muskler, att inte stanna upp och att ständigt lägga på tyngre vikter på skivstången. Detta skapar också en viss osäkerhet och otydlighet kring individuella gränser och kroppsideal.

Maskulinitet genom styrka

Medan svällande muskler och femininitet kan upplevas som en svårförenlig kombination, så finns det en historisk kontinuitet i byggandet av en muskulös manlighet (13).

Flera manliga intervjupersoner blev intresserade av bodybuilding för att bli starkare, mer konkurrenskraftiga och för att sticka ut i relation till andra män. Josefs väg till gymmet ger en god bild för hur detta synsätt kan manifesteras. Han började styrketräna som en konsekvens av att han hade svårt att hävda sig i sin

Foto: Johanna Lundberg, Bildbyrå

Foto: Björn Tilly, Bildbyrå

kamratgrupp. Han kände sig ofta omsprungna på skolidrotten, vilket gjorde att han hade svårt att motivera sig för denna typ av verksamhet.

På gymmet däremot var känslan en annan och ganska snabbt bestämde han sig för att han ville bli en bodybuilder. Han berättar:

”Jag har väl aldrig varit direkt så här utanför, det var väl mer än inre känsla att, fan vad jag tränar hårt, men jag blir ju aldrig så bra på fotboll och handboll eller tennis eller vad det nu kunde vara. Men här på gymmet kände man att jag var herre över mitt eget öde, så att säga. Sen visste man ju inte om man hade fallenhet för det, men man tränade på.”

Josefs berättelse kan ses som ett exempel på hur en ung man provar olika vägar i livet för att sticka ut och bli någon i relation till jämnåriga. Det perspektiv som förs fram är att maskulinitet konstrueras genom fysisk förmåga och styrka, samt genom homosociala relationer (11).

Detta perspektiv gör sig även gällande i Andreas berättelse nedan. Andreas är 35 år gammal och har intresserat sig för bodybuilding sedan artonårsåldern. I det följande berättar han om hur hans intresse för bodybuilding påverkat den egna kroppsuppfattningen.

”Jag var ganska nöjd med min fysik från början och kan ha vägt kanske 82 och jag tyckte nästan att jag såg som absolut bäst ut när jag vägde 82 kilo och var 18-20 år. Men sen sakta så blev det 85 och 87 kilo och sen blev det som så att om jag bestämt mig för att jag ska väga 85 kilo, så när jag var på 84,5 så hade jag redan nästa mål på 90 kilo. Det har aldrig slutat. Och det är det jag

tycker, jag har sagt att jag ska gå upp till det och jag ska gå upp till det och sen är det bra. Det blir aldrig bra.”

Hur tänker du på det då?

”Kroppen säger stopp till slut, man kan inte bli hur stor som helst. Det går inte. Min kropp är inte gjord för att väga så mycket som den gör nu, det märks liksom på knän och leder och hjärtat har jag varit och kollat många gånger.”

Andreas resa in i bodybuildingkulturen följer ett mönster vi känner igen från annan forskning.

Om vi jämför denna berättelse och resa med den vi skildrade inledningsvis, finner vi vissa tydliga och markanta skillnader. För Karins och Emmas del finns det en normativ gräns, som handlar om kropp, utseende och kön. Denna gräns är dessutom inskriven i själva tävlingsformen bodybuilding för kvinnor. Till exempel har The International Federation of Bodybuilding and fitness (IFBB), det vill säga sportens internationella övervakande organ, insisterat på att kvinnor måste försöka hålla sig inom ramen för mer ”kvinnliga former” och muskeldefinitioner.

Regelverket för sporten har också anpassats utifrån dessa principer. På så sätt skulle man kunna säga att den kvinnliga könstillhörigheten sätter en gräns för önskvärd mängd muskler, och femininitet är i detta avseende formellt bedömningsgrundande.

I många avseenden tycks det saknas en sådan normativ gräns för manliga tävland. Andreas berättelse beskriver visserligen hur kroppen sätter gränser, men inte i första hand kroppen som kön, utan snarare kroppen som fysisk entitet.

Risntagande mot fulländning

Andreas beskriver också hur han söker sig till kroppens yttersta gränser, kroppens genetiska maximum. Han rör sig i ett område där skaderisken är mycket hög. Samtidigt kalkylerar han med vissa risker, för att kunna nå sina mål.

Han beskriver målände hur denna livsstil och träningen upptar all hans tid. Målet är att ständigt överskrida och utmana sig själv, att pressa kroppen mot fulländning.

”Ja men om man är i form, då har jag inga problem att visa upp det. Hade jag däremot missat formen så hade det nog inte känts på samma vis. Utan varje gång jag känner att jag är bättre än vad jag var förra gången så är jag nöjd.

Sen så kan det inte vara tävlingsinstinkt heller för jag måste hela tiden resonera som så att jag vet aldrig vem jag får möta, det är inte som andra sporter. Jag kan få möta Mr. Olympia 2015 liksom. Så där tävlar jag med mig själv. Sen vill jag vinna, det är inget att diskutera, det är klart jag vill vinna. Men vinner jag över mig själv så har jag ändå vunnit. Som nu på SM så vet jag redan ett par killar som är betydligt större än vad jag är som ska vara med. Men det spelar ingen roll, kommer jag in bättre än mina 101 kilo som sist så har jag vunnit för mig själv.

Men det är för att skydda sig själv lite för att man inte ska bli knäckt för att nån annan är större liksom.”

Målet är att pressa sina gränser, att framför allt utmana sig själv. Det finns inga uppenbara normativa gränser kopplade till kön för denna kroppsliga expansion. I det här fallet är det snarare så att konstruktionen av maskulinitet och den kroppsliga expansionen utgör parallella processer.

”Det finns alltid motkulturer och alternativa representationer av kön och sexualitet.”

Även om det finns ett visst mått av reflexivitet i berättelsen är det tydligt att den typ av rationaliserande och expanderande maskulinitet som gestaltas inte ger mycket utrymme för förändring i den könspolitik som traditionellt förknippats med bodybuilding.

Växelvis dynamik i synen på kön

Under 1990-talet kunde vi se en rad öppningar för överskridande och alternativa representationer och praktiker kring kön inom gymkulturen. Kvinnliga bodybuilders stod högt i kurs, i varje fall inom viss typ av akademisk litteratur och även i viss mån i den levda praktiken och i tävlingsvärlden (13). Denna utveckling följde i kölvattnet av en feministiskt orien-

terad våg där talet om kön vreds mot det subversiva, gränsöverskridande och pekade på möjligheterna att förändra kroppsligheter och kön.

När vi rör oss mot samtiden verkar detta ha ändrat sig en del. Under 2000-talet ser vi snarare hur man försöker rensa undan en del av de mest extrema uttrycken för kvinnlig bodybuilding och att istället normalisera och lyfta fram mer ”kvinnliga” former och kroppar. Detta blir än tydligare när man ser till utvecklingen av nya tävlingsgrenar på området såsom *Women’s physique* och *Bikini fitness*.

Den samtida gymkulturen är onekligen fylld till brädden av normativa och stereotypa representationer gällande manliga och kvinnliga kroppar. Den globala mediekulturen främjar snarast en heteronormativ och traditionell bild av hur män och kvinnor bör representeras och framställas.

Medialiseringen av gymkulturen bidrar naturligtvis också till att den tränger allt djupare in i samhällets porer och påverkar människors syn på och längtan efter en perfekt kropp (8). Samtidigt får denna bild aldrig riktigt vila i sin hegemoni. Det finns alltid motkulturer och alternativa representationer av kön och sexualitet. Detta gäller även den levda kroppen och till exempel de kvinnors röster vi återgett i denna artikel.

Vi bör i detta sammanhang snarare förstå begreppet hegemoni som ett uttryck för en ständigt pågående symbolisk kamp om hur vi kan framställa oss som könsvarselser (6,9). Dynamiken mellan det vi kallar traditionella representationer av kön och alternativa bilder och föreställningar, förändras successivt över tid och rum. Självklart finns det inga sådana statiska positioner, utan snarare innebär denna växelvisa dynamik att det sker förändringar; hegemonin förskjuts, samtidigt som den vilar på en tillsynes stabil grund.

Referenser

1. Andreasson, J & Johansson, T. The global gym. 2014.
2. Butler, J. Gender Trouble. 1990.
3. Bordo, S. I Jacobus, M. mfl. (red) Body/Politics. 1990.
4. Bunsell, T. Strong and hard Woman. 2013.
5. Bunsell, T. & Shilling, C. I Locks, A. mfl. Critical readings in bodybuilding. 2012.
6. Connell, R.W. & Messerschmidt, J. Gender & Society. 2006. 19:829-59.
7. Connell, R.W. Masculinities. 1995.
8. Glassner, B. Bodies. 1992.
9. Hearn, J. Feminist Theory. 2004. 5:49-72.
10. Johansson, T. Den skulpterade kroppen. 1998.
11. Kimmel, M. Manhood in America. 1996.
12. Lindsay, C. I Thomson, R.G. (red) Freakery. 1996.
13. Locks, A. & Richardsson, N. Critical readings in bodybuilding. 2012.
14. McGrath, S. & Chananie-Hill, R. Sociology of Sport Journal. 2009. 26:235-254.
15. Mansfield, A. & McGinn, B. I Scott, S. mfl. (red) Body matters. 1993.

Kontakt

jesper.andreasson@lnu.se
thomas.johansson@ped.gu.se